

TUDOR COLAC
(10.03.1948 – 21.02.2021)

Eminentul om de cultură și știință Tudor Colac, doctor în filologie și etnologie, Maestru în Artă, deținător al mai multor distincții de stat și academice, s-a născut la 10 martie 1948 în familia țăranilor Vasile și Varvara Colac din satul Dumeni, comuna Costiceni, jud. Hotin (astăzi raionul Noua Suliță, regiunea Cernăuți, Ucraina), care au avut șase copii. Satul natal, potrivit numeroaselor relatări ale folcloristului, era o adevărată oază a tradițiilor și obiceiurilor populare, respectate și promovate cu sfințenie de consătenii săi, gospodari cu suflet bun și înzestrați cu har artistic, care cunoșteau atât rânduiala pământului, cât și rostul valorilor spirituale ale strămoșilor.

Școala primară și cea medie le urmează în satul de baștină, până în 1965. Dintr-o notă autobiografică aflăm despre predilecțiile sale pentru farmecul instrumentelor muzicale, încă din fragedă copilărie: „Primăvara, ajutat de tata, meșteream niște fluierașe, numite trișcă, din coaja reavănă a nuielui de răchită și cucută. Tăiam lungimea potrivită, făceam găurile cu o vergea de sârmă înroșită la rug, băuceam domol coaja împrejur să se desprindă de pe masa lemnoasă, cu excepția unui dop mic, numit șuier, după ce aluneca ușor, fiind separată de tulpină. Primul instrument muzical era gata și se mira Lunca Prutului de la Dumeni Costiceni de isprava micilor cântăreți” (Tudor Colac).

Între anii 1956-1961, îl aflăm printre fluierașii Orchestrei de muzică populară „Izvorașul” de la Casa de cultură din satul Costiceni, diriguată de renumitul rapsod Toadere Captari, taraful căruia, ulterior, a constituit piatra de temelie a Școlii de muzică pentru copii din localitate. În această perioadă, elevul Tudor Colac realizează primele sale expediții folclorice, înregistrând în caiete de teren creații folclorice, precum: cântece populare, obiceiuri calendaristice, manifestări teatrale la sărbătorile de iarnă (Crăciun și Anul Nou), însoțindu-le cu probe fotografice. Fiind membru al Cenaclului de poezie de pe lângă redacția ziarului *Zorile Bucovinei*, debutează cu eseuri literare despre consătenii săi (1962-1964).

După absolvirea, în 1965, a școlii medii de 11 ani cu profil politehnic din satul Costiceni, Tudor Colac își continuă studiile la Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Filologie, specialitatea jurnalism. Între anii 1966-1969, în cadrul Facultății de Arte Frumoase a aceleiași universități, studiază la Secția muzică, specialitatea instrumente cordofone. După finalizarea studiilor universitare (1970), este angajat ca lector, apoi conferențiar universitar la Catedra de teorie și practică a presei. Concomitent își continuă studiile la aspirantură, la Catedra de literatura română a USM. Din 1974 deține funcțiile de secretar responsabil și redactor superior la Radio Moldova, Secția emisiuni muzicale, fiind autor și moderator al emisiunilor de folclor. În același an face un stagiu de 6 luni la Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din Moscova. În 1980 acceptă conducerea Secției de metodică a creației populare din cadrul Centrului Republican Științifico-metodic de Creație Populară, apoi funcția de șef al Secției de folclor și etnografie la aceeași instituție. Iar din 1990, aflându-se pe post de director al Centrului Național de Creație Populară, cumulează funcția de șef al Direcției generale de activitate în teritoriu în cadrul Ministerului Culturii și Cultelor. Grație acestor circumstanțe, în perioada 1982-1996, el desfășoară o substanțială și diversă activitate artistică. A stat la baza fondării și conducerii Formației folclorice „Datina” de la Școala tehnico-profesională nr. 65 și a Formației etnofolclorice de copii „Izvoarele din Onițcani”, ambele din Criuleni, pe care le-a dirigit timp de 4 (1984-1989) și, respectiv, 8 ani (1986-1994), obținând mai multe recunoașteri naționale și internaționale pe parcursul activității lor. În anii '80 ai secolului trecut Tudor Colac scoate de sub tipar lucrările: *Hora satului* (1984), *Șezătoarea* (1986), *Sărbătoarea izvoarelor* (1986), *Hronic de familie* (1986), *Scena artistului amator* (1988) ș.a. mult așteptate de profesioniștii în domeniu.

În perioada 1991-1996 este conferențiar universitar la Institutul de Stat al Artelor din Chișinău, Facultatea de Culturologie, apoi conferențiar-cercetător științific superior la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (inițiind cursul special *Managementul resurselor folcloristice și de creație populară*).

Între anii 1994-1999, sub conducerea științifică a regretatului profesor Dumitru Pop, Tudor Colac își face doctoratul la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Bucurându-se „de accesul larg la bibliografia românească de specialitate” (Iordan Datcu) la tema de doctorat „Familia – vatră a spiritualității românești”, inclusiv de cercetările monografice privind familia sub diversele sale aspecte realizate de Școala sociologică de la București, condusă de Dimitrie Gusti (în același sens vezi și Xenia Costa-Foru. *Cercetarea monografică a familiei*, 1945), doctorandul își propune de a examina fenomenul social *familia* pe plan interdisciplinar și multidisciplinar. Privitor la investigațiile sale din această perioadă, etnologul Iordan Datcu, într-o apreciere critică, va scoate în evidență meritul lui Tudor Colac de a investiga fenomenul social *familia* din perspectivă „folclorică, etnografică, sociologică, antropologică, psihologică, pedagogică, istorică, lingvistică, teologică și filosofică, tip de cercetare interdisciplinară și multidisciplinară deprins din studierea lucrărilor școlii sociologice de la București. Este interesat cu deosebire de familie ca generatoare de cultură și civilizație, de

parametrii ei culturale, de rostul părinților ca modele generatoare de exemple, de rolul familiei în transmiterea tradiției, a valorilor familiei și a modelelor comportamentale, sărbătorile, riturile de trecere fiind canale de transmitere a acestora”.

După finalizarea studiilor doctorale, în 1999, este angajat în calitate de cercetător științific la Institutul de Etnografie și Folclor, ulterior la Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de Științe a Moldovei (actualmente Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”), unde, pe parcursul anilor, obține câteva avansări profesionale: cercetător științific superior, cercetător științific coordonator. Aici i-a avut colegi pe cunoscuții folcloriști de valoare Grigore Botezatu, Nicolae Băieșu, Victor Cirimpei, Sergiu Moraru, Efim Junghietu, Iulian Filip etc. În această perioadă de timp a executat funcția de secretar științific al Comisiei specializate pentru susținerea tezelor de doctor și doctor habilitat. În cadrul instituției academice obține, în anul 2002, un stagiu de 30 de zile la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” din București.

Variatele teme abordate de autor demonstrează o predilecție aparte pentru anumite direcții de investigare științifică: istoria folcloristicii românești, evoluția folcloristicii din Basarabia, genurile și speciile folclorului, lirica populară din Basarabia și Transnistria, interferențele româno-ucrainene în localitățile cu populație românească din regiunea Cernăuți (Ucraina), substratul ceremonial al folclorului, etnologia familiei în spațiul basarabean, cultura populară în mediul rural contemporan, principiile de elaborare a monografiilor etnofolclorice ale localităților, continuitatea și perenitatea creației populare etc.

Din palmaresul editorial al lui Tudor Colac – de peste 35 de titluri de carte – vom menționa: *Sorcove de lumină* (2001), *Drag îmi e să fac armată* (2002), *Rădăcinile eterne ale folclorului...: Nicolae Botgros la 50 de ani* (2003), *Nistrule, apleacă-ți malul* (2004), *Ștefan cel Mare și Sfânt. 500 ani de nemurire* (2004), *Un distins folclorist – Nicolae Băieșu* (2004), *La izvorul dorului. Monografie folclorică a satului Onițani* (2004; ediția a II-a, 2010; ediția a III-a, 2020); *Sub semnul cinegeticii* (2005; ediția a II-a, 2009); *Romațe cu petale de trandafir* (2005), *Familia: valori și dimensiuni culturale* (2005), *Ținutul Criulenilor. Vetre etnofolclorice* (2005), *Nicolae Sulac în amintiri, cronici și imagini* (2006, coautor), *Educația tehnologică*, manual pentru cl. a 7-a și a 8-a (2007; ediția a II-a, 2012, coautor); *Ghidul profesorului de educație tehnologică* (2007; ediția a II-a, 2012, coautor), *Cinegetica: dicționar explicativ* (2010), *Tradiții, obiceiuri și sărbători cinegetice* (2013; ediția a II-a, 2019); *Nicolae Sulac, rapsod al plaiului moldav* (2013, coautor), *Dicționar de ghicitori. Dicționarul elevului deștept* (2014), *Cântecul cu aripi frânte...* (2016); *Repere etnologice: studii, articole, comunicări, eseuri, interviuri* (2017); *Etnologul Tudor Colac. Omagiu 70: Biobibliografie* (2018); *Cheia lui Oedip* (2019); *Satul din suflet. Costiceni* (2020) etc. Pentru a întregi palmaresul editorial, la acestea vom adăuga și cele circa 300 de articole științifice și de popularizare a culturii naționale semnate de etnologul Tudor Colac. Toate rezultatele enumerate mai sus reprezintă o contribuție substanțială a cercetătorului la consolidarea etnologiei moderne din Republica Moldova.

Pornind de la primul volum, publicat în 1986, *Sărbătoarea izvoarelor* (Chișinău, *Literatura Artistică*) și până la ultima apariție editorială, studiile remarcabilului cercetător dovedesc o substanțială fundamentare în domeniul etnologiei, fapt susținut și de exegeți consacrați din România: „Între etnologii din Republica Moldova, subliniază Ion H. Ciubotaru, el [Tudor Colac – n.n.] se individualizează printr-o serie de calități ce nu pot fi trecute cu vederea: o temeinică pregătire teoretică și practică, alimentată în permanență cu cele mai proaspete rezultate ale cercetărilor etnofolclorice efectuate și date la iveală în țările din jur, dar și pe plan european și, nu în ultimul rând, o rară capacitate de a scruta universul culturii populare cu un discernământ exemplar”. Iordan Datcu observă că, spre deosebire de ceilalți folcloriști din Basarabia, Tudor Colac are „un mod mai direct, mai dezinhibat de a aprecia tradițiile populare basarabene”.

Aceste, dar și alte calități ale folcloristului Tudor Colac au fost observate și de colegii de breaslă din Republica Moldova. Bunăoară, Nicolae Băieșu aprecia predilecția și abnegația colegului său drept un manifest al bărbăției și curajului: „cunoaștem cu toții, [că] au existat, mulți ani la rând, condiții vitrege pentru editarea lucrărilor științifice, colegul nostru a știut să găsească ieșire din situație. Pe parcursul anilor 2001-2007, Dumnealui a editat câte două-trei și chiar patru cărți anual. Putem zice că a fost un adevărat eroism”.

Pe lângă preocupările orientate spre conservarea și investigarea științifică a fenomenelor etnofolclorice, cercetătorul Tudor Colac ia în dezbatere, în egală măsură, și aspecte ce țin de promovarea folclorului în cadrul diverselor manifestări culturale cu impact etnologic: festivaluri și spectacole de folclor (*La vatra doinelor: Festivalul doinei*, ediția I-a, Chișinău, Radio Moldova, 2012; *Aureola Românței* (Festivalul *Crizantema de Argint* la 20 de ani) (2012); *Izvoditori de tâlcuri subtile: Introspecția unui festival de umor: 140 de ani de la fondarea SVPM* (2015); *Tradiție și spiritualitate în civilizația cinegetică: Reflexe de la Festivalul „Ceaunul și grătarul”* (2015) ș.a.), expoziții de artă tradițională și serbări câmpenești cu tematică folclorică etc. Toate aceste activități l-au format și ca regizor prolific al manifestărilor cultural-artistice de masă, fapt dovedit de cele peste două sute de spectacole organizate și susținute la Palatul Național „Nicolae Sulac”, Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici”, Teatrul Național „Mihai Eminescu”, în instituțiile teritoriale de cultură și pe scenele improvizate în aer liber în multe localități din Republica Moldova. Tudor Colac a fost semnatar al multor scenarii cinematografice despre folclorul păstoresc, cel al taberei militare, despre instrumentele muzicale tradiționale etc. Evocatoare în acest sens sunt și cele peste cinci sute de subiecte prezentate în cadrul emisiunilor Radio și TV. Aflat la pupitrul Centrului Național de Creație Populară, etnologul Tudor Colac s-a consacrat investigării monografice a dinastiilor de artiști, descoperind pe teritoriul Republicii Moldova, la începutul anilor '80 ai secolului trecut, peste 830 de formații de familie (Botgros, Osoianu, Sava, Goia, Dascăl, Iovu, Acriș, Iorga, Urschi ș.a.).

Grație multiplelor preocupări științifice și activități culturale și sociale a devenit, pe parcursul vieții, membru al mai multor uniuni de creație: Uniunea Scriitorilor din Moldova, Uniunea Muzicienilor, Uniunea Oamenilor de Teatru

din R. Moldova; membru de onoare și fondator al Uniunii Meșterilor Populari din Moldova; membru de onoare al Societății Vânătorilor și Pescarilor din Republica Moldova; membru de onoare al Asociației Generale a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi din România; președinte al Comitetului Național din Moldova pentru Consiliul Internațional al Organizațiilor de Festivaluri Folclorice și Artă Folk – International Council of Organizations of Folklore Festivals and Folk Arts / CIOFF UNESCO (1993-1999).

Valoarea contribuțiilor sale a fost recunoscută la nivel național și internațional, fiindu-i acordate mai multe distincții și premii: Insigna Eminent al întrecerii socialiste din Ucraina, 1962; Medalia de bronz a Expoziției Realizărilor Economiei Naționale a URSS, 1963; Titlul onorific Maestru în Artă din Republica Moldova, 1996; Ordinul de Onoare, 2010; Premiul Salonului Internațional de Carte, Chișinău, 2014; Laureat anual al ziarelor „Moldova Suverană” și „Tinerimea Moldovei”; Medalia „Dimitrie Cantemir”, distincție a Academiei de Științe a Moldovei, 2018.

La 21 februarie 2021 inima redutabilului om de cultură Tudor Colac a încetat să mai bată, plecând la cele eterne la vârsta de 72 de ani.

Evocările aduse lui Tudor Colac în volumul de totalizare *Etnologul Tudor Colac. Omagiu 70: Biobibliografie* (realizat în colecția *Personalități marcante*, inițiată de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”) cu referire la întreaga sa activitate de cercetare a folclorului și tradițiilor autentice românești, de promovare a științei și culturii naționale, acum, când nu mai este printre cei vii, capătă alte dimensiuni. Incontestabil, studiile ce prezintă fenomenele etnoculturale, adunate și valorificate cu atâta predilecție și abnegație de laboriosul etnolog Tudor Colac, vor educa și în continuare generații de folcloriști, etnologi, muzicieni, specialiști în domeniul culturii. Datoria noastră este de a-i perpetua creația și proiectele culturale, de a urma cel mai tenace îndemn al maestrului – să păstrăm vie flacăra nestinsă a folclorului.

Fie-i luminoasă amintirea și în pace odihna-i de veci... Să ne dăinuie în timp!

Dr. MARIANA COCIERU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”